

काठमाण्डौं कुलेश्वर विधवा महिलाहरुको सामाजिक आर्थिक अवस्था:

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र शास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको लागि आंशिक
आवश्यकता परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत पारिएको

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

विभा पोखेल

रोल नं. : २४१/०६४

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय,

कीर्तिपुर

२०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको लागि आंशिक आवश्यकता पुरा गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत “नेपाली समाजका विधवा महिलाहरुको सामाजिक आर्थिक अवस्था: कुलेश्वर आवास क्षेत्र वडा नं. १४ का विधवा महिलाहरुको सामाजिक अध्ययन” विषयको शोधपत्र विभा पोखेलले मेरो निर्देशन, सुझाव तथा सुपरिवेक्षणमा रही तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधपत्र लेखन प्रति म पूर्ण सन्तुष्ट भएकोले अन्तिम मूल्यांकनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
प्रो. प्रभाकरलाल दास

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

मिति :

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

स्वीकृति पत्र

“नेपाली समाजका विधवा महिलाहरुको सामाजिक आर्थिक अवस्था: कुलेश्वर
आवास क्षेत्र वडा नं. १४ का विधवा महिलाहरुको सामाजिक अध्ययन” शीर्षक राखि
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नाकोत्तर
तह दोस्रो वर्षका सुश्री विभा पोखेलले प्रस्तुत गर्नु भएको शोधपत्रलाई स्वीकृति प्रदान
गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

प्रा.डा. ओम गुरुङ्ग

.....

(विभागिय प्रमुख)

प्रो. प्रभाकरलाल दास

.....

(शोध निर्देशक)

डम्बर चेम्जोङ्ग

.....

(वाह्य परीक्षण)

मिति:- २०६९ / /

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत “नेपाली समाजका विधवा महिलाहरुको सामाजिक आर्थिक अवस्था: कुलेश्वर आवास क्षेत्र वडा नं. १४ का विधवा महिलाहरुको सामाजिक अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्रको त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र स्नाकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता पुरा गर्नका लागि तयार गरिएको छ । यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा प्रस्तावना कार्यदेखि अन्त्य सम्म आफ्नो अमूल्य समय दिइ आवश्यक निर्देशन, सल्लाह, सुझाव एवं प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रिय विभागका प्राध्यापक प्रो. प्रभाकरलाल दास ज्यू प्रति हृदय देखि नै अभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा स्वीकृति प्रदान गरी अनुसन्धान गर्ने अवसर दिनुहुने विभागिय प्रमुख प्रा.डा. ओम गुरुङ्ग ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

उच्च शिक्षा हासील गर्ने क्रममा भौतिक, आर्थिक तथा हरेक क्षेत्रमा सहयोग गरी यो अवस्थामा पुऱ्याई दिनुहुने आदरणीय बुबा बासु पोखरेल र आमा राधा पोखरेल मा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसैगरी मेरो अध्ययनलाई अगाडी बढाउन सदा हौसला र आर्थिक रुपमा विशेष सहयोग गर्नुहुने मेरो दिदी सृजना र भिनाजु इश्वरी प्रसाद भण्डारी प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी आवश्यक सुझाव सल्लाह प्रदान गर्नु हुने मेरा साथीहरू खगेन्द्र पौडेल, रत्ना काम्बाङ्ग, मेनुका खड्का, चेतन खड्कालाई पनि धन्यवाद अर्पण गर्दछु ।

अन्तमा शोधपत्रलाई कम्प्युटर टाइप गरी सहयोग पुऱ्याउनु हुने साथी इन्द्र श्रेष्ठलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

विभा पोखरेल

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, किर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूची

पृष्ठ संख्या

सिफारिस पत्र

स्विकृति पत्र

कृतज्ञता ज्ञापन

विषय सूची

तालिका सूची

अध्याय एक : परिचय	१-१०
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	५
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	८
१.४ अध्ययनको औचित्य	९
अध्याय दुई : पूर्व साहित्य समिक्षा	१०-२१
२.१ विधवा महिलाका सामाजिक अवस्था सम्बन्धित पूर्व साहित्य समिक्षा	११
२.२ विधवा महिलाका आर्थिक अवस्था सम्बन्धित पूर्व साहित्य समिक्षा	१३
२.३ विधवा महिलाको पुनः विवाह सम्बन्धित अध्ययन	१४
२.४ विधवा कानुनी प्रावधान	१५
२.५ विधवा महिलाको स्थिती विश्लेषणको लागि अध्ययनको अवधारणात्मक खाका	२०
अध्याय तीन : अध्ययन विधि	२२-२५
३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनौटको औचित्य	२२

३.२	अनुसन्धानको ढाँचा	२२
३.३	तथ्याङ्कको स्रोत	२३
	३.३.१ प्राथमिक स्रोत	२३
	३.३.२ द्वितीय स्रोत	२३
३.४	अध्ययनको समग्रता, एकाई विश्लेषण	२३
३.५	तथ्याङ्क संकलनका विधिहरू	२४
	३.५.१ अन्तरवार्ता अनुसूची	२४
	३.५.२ अवलोकन विधि	२४
३.६	तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण	२४
३.७	अध्ययनको सिमाङ्कन	२५
अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्रको सामान्य परिचय		२६-३१
४.१	भौगोलिक अवस्थिति	२६
४.२	शैक्षिक स्थिति	२७
४.३	विजुलीको स्थिति	२९
४.४	खानेपानीको व्यवस्था	२९
४.५	स्वास्थ्य स्थिति	२९
४.६	शान्ति सुरक्षाको व्यवस्था	३०
४.७	धर्म र संस्कृति	३१
४.८	धार्मिक स्थल	३१
अध्याय पाँच : विधवा महिलाको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था		३२-७८
५.१	सामाजिक अवस्था	३२
	५.१.१ उमेर	३२

५.१.२ विधवा हुँदाको उमेर	३४
५.१.३ विधवा हुँदाको श्रीमान्को उमेर	३५
५.१.४ विवाह गर्दाको उमेर	३६
५.१.५ विवाह गर्दा श्रीमान्को उमेर	३८
५.१.६ श्रीमान्को मृत्युको कारण	३९
५.१.७ शैक्षिक स्थिति	४१
५.१.८ छोराछोरीको शिक्षा	४३
५.१.९ परिवारको किसिम	४५
५.१.१० स्वास्थ्य	४६
५.१.११ धर्म	४८
५.१.१२ धार्मिक कार्यमा संलग्नता	४९
५.१.१३ परिवारमा निर्णायक भूमिका	५०
५.१.१४ घरमूली	५२
५.१.१५ विधवा प्रति समाजको दृष्टिकोण	५३
५.१.१६ सामाजिक आरोप	५३
५.१.१७ पारिवारिक सहयोग	५५
५.१.१८ छोराछोरीको व्यवहार	५६
५.१.१९ पारिवारिक कारणबाट बसाई सराई	५७
५.१.२० रेखदेख गर्ने सदस्य	५९
५.१.२१ पारिवारिक हिंसा	६०
५.१.२२ पहिरन	६१
५.१.२३ श्रृंगार प्रतिको दृष्टिकोण	६२

५.१.२४ एकलो महशुस	६४
५.१.२५ वैधव्य अवस्था प्रतिको दृष्टिकोण	६५
५.१.२६ पुनर्विवाह	६६
५.१.२७ विधवा विवाह सम्बन्धी कानूनको जानकारी	६८
५.१.२८ सरकारको कानूनी प्रावधान प्रति उत्तरदाताको दृष्टिकोण	६८
५.१.२९ विधवा विवाहमा पुरस्कार	६९
५.२ विधवा महिलाको आर्थिक अवस्था	७१
५.२.१ उत्तरदाताको पारिवारिक आम्दानीका स्रोत	७१
५.२.२ उत्तरदाता स्वयंको आम्दानी	७२
५.२.३ अचल सम्पत्तिमा स्वामित्व	७३
५.२.४ मासिक आय	७४
५.२.५ खर्च	७६
५.२.६ बचत	७७
५.२.७ आर्थिक निर्णयमा भूमिका	७७
अध्याय छ : सारांश, निष्कर्ष र सुझाव	७९-८६
६.१ सारांश	७९
६.२ निष्कर्ष	८३
६.३ सुझाव	८५
सन्दर्भ सूची	
परिशिष्ट	

तालिका सूची

पृष्ठ संख्या

तालिका नं. ५.१.१ : उमेर समूहको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३३
तालिका नं. ५.१.२ : उत्तरदाता विधवा हुँदाको उमेर	३४
तालिका नं. ५.१.३ : उत्तरदाता विधवा हुँदा श्रीमान्को उमेर	३६
तालिका नं. ५.१.४ : विवाह हुँदाको उमेरको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३७
तालिका नं. ५.१.५ : श्रीमान्को विवाह गर्दाको उमेरको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३८
तालिका नं. ५.१.६ : श्रीमान्को मृत्युको कारणको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४०
तालिका नं. ५.१.७ : शैक्षिक स्तरको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४२
तालिका नं. ५.१.८ : छोराछोरीको शैक्षिक स्तरको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४४
तालिका ५.१.९ : परिवारको किसिमको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४६
तालिका नं. ५.१.१० : स्वास्थ्य स्थितिको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४७
तालिका नं. ५.१.११ : धर्मको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४८
तालिका नं. ५.१.१२ : धार्मिक कार्यमा संलग्नताको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५०
तालिका नं. ५.१.१३ : परिवारमा निर्णायक भूमिकाको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५१
तालिका नं. ५.१.१४ : घरमूलीको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५२

तालिका नं. ५.१.१५ : समाजले हेर्ने दृष्टिकोणको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५३
तालिका नं. ५.१.१६ : समाजबाट लगाइएको दोष तथा आरोपको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५४
तालिका नं. ५.१.१७ : पारिवारिक सहयोगको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५५
तालिका नं. ५.१.१८ : छोराछोरीको व्यवहारमा आएको परिवर्तनको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५७
तालिका नं. ५.१.१९ : परिवारको कारणबाट बसाई सराईको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५८
तालिका नं. ५.१.२० : सबैभन्दा बढी रेखदेख गर्ने व्यक्तिको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५९
तालिका नं. ५.१.२१ : पारिवारिक हिंसाको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	६१
तालिका नं. ५.१.२२ : विधवा भएपछि पहिरनको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	६२
तालिका नं. ५.१.२३ : रातो रङ्ग, चुरा र श्रृंगारको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	६३
तालिका नं. ५.१.२४ : एकलो महशुस हुने समयको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	६४
तालिका नं. ५.१.२५ : वैधव्य प्रतिको दृष्टिकोणको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	६६
तालिका नं. ५.१.२६ : पुनर्विवाह प्रति उत्तरदाताको धारणाको विवरण	६७
तालिका नं. ५.१.२७ : विधवा विवाह सम्बन्धी कानूनी जानकारी	६८

तालिका नं. ५.१.२८ : विधवा विवाह सरकारको कानूनी प्रावधानप्रति उत्तरदाताको दृष्टिकोण	६९
तालिका नं. ५.१.२९ : रु. ५० हजारको सरकारी पुरस्कारको दृष्टिकोणको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	७०
तालिका नं. ५.२.१ : पारिवारिक आम्दानीको स्रोतको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	७१
तालिका नं. ५.२.२ : उत्तरदाता स्वयंको आम्दानीको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	७२
तालिका नं. ५.२.३ : अचल सम्पत्तिमा स्वामित्वको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	७४
तालिका नं. ५.२.४ : मासिक आयको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	७५
तालिका नं. ५.२.५ : मासिक खर्चको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	७६
तालिका नं. ५.२.६ : बचतको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	७७
तालिका नं. ५.२.७ : आर्थिक निर्णयमा भूमिकाको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	७८